Notiesāto amatpersonu skaita dinamika pretkorupcijas kontekstā

Dr. iur. Anatolijs Kriviņš

*Daugavpils Universitāte, Izglītības un vadības fakultāte,
Pedagoģijas un pedagoģiskās psiholoģijas katedra, Latvija
anatolijs777@gmail.com*

Kopsavilkums

Raksts ir veltīts būtiskas problēmas izzināšanai – pret korupciju vērsto darbību efektivitātes korelācijai ar notiesāto amatpersonu skaitu. Publikācijā atspoguļots pētījums, vai par korupciju notiesāto valsts amatpersonu skaita pieaugums / samazinājums liecina par efektīvāku cīņu pret korupciju. Pētījuma rezultāti liecina, ka nepastāv zinātniski pierādīta korelācija starp amatpersonu skaitu, kas notiesātas par korupciju, un valstī realizēto pret korupciju vērsto darbību efektivitāti.

Atslēgvārdi: cīņa pret korupciju, notiesāto amatpersonu skaits.

Vērtējot pretkorupcijas pasākumu iedarbīgumu, viens no diskutablākajiem ir jautājums, kuri rādītāji ļauj secināt, ka valsts pretdarbība korupcijai ir efektīva. Šajā kontekstā publikajā telpā bieži tiek uzsvērts notiesāto amatpersonu skaita pieaugums vai samazinājums.

Pretkorupcijas kontekstā notiesāto amatpersonu skaita dinamikai pievērš uzmanību gan ārvalstu, gan arī Latvijas zinātnieki. Piemēram, korupcijas pētnieks V. Nomokonovs norāda, ka diezgan nelielais tiesā izskatīto korupcijas lietu skaits vedina domāt, ka korupcijas sērga ir apsēdusi arī noziedzības apkarošanas iestādes. Turpretī liels korupcijas lietu skaits tiesās parasti liecina par to, ka valstī notiek aktīva cīņa ar korupciju [16, 124].

Politoloģe R. Kārklīņa grāmatā “Korupcija postkomunisma valstīs” uzsver:

“Naivs novērotājs var domāt – ja ierosinātas tikai dažas lietas, tas nozīmē, kā korupcijas līmenis ir zems. Patiesībā, visticamāk, ir gluži pretēji: apsūdzību mazais skaits var liecināt par ļoti augstu korupcijas līmeni, kā arī par to, ka tā ir pārņēmusi arī tiesu sistēmu.” [6, 46]

2015. gada decembrī korupcijas pētnieks V. Kalniņš, komentējot Latvijas tiesu datus par 2014. gadu, pauž šādu viedokli:

“Mazais notiesāto amatpersonu skaits atklāj satraucošu tendenci, kas liecina par cīņas pret korupciju vājināšanos. Daudz aktīvāka cīņa ar amatpersonu korupciju bija 2005. gadā, kad notiesātas tika 96 amatpersonas.” [21]

Šeit pieminētie apgalvojumi pirmšķietami (*prima facie*) ir loģiski, tomēr, lai risinātu minēto problēmu teorētiski, ir jāpievērš uzmanība arī turpmāk izklāstītajiem apsvērumiem.

Pirmkārt, jāņem vērā, ka cīņai pret korupciju (rakstā ar korupciju jāsaprot uzticētā publiskā resursa ļaunprātīga izmantošana privātās interesēs) ir duāls raksturs.

Korupcijas ierobežošanā neapšaubāmi svarīgi ir elementi, kas kopsakarā veido korupcijas apkarošanas apjomu:

- kriminālatbildības noteikšana par amatpersonas pretlikumīgiem nodarījumiem sava vai citu personu labuma gūšanai, šādu nodarījumu izmeklēšana un operatīvā darbība, vainīgo personu saukšana pie likumā paredzētās atbildības (ieskaitot taisnīgu un ātru tiesas procesu), sodu noteikšana un piemērošana (spēkā stājies tiesas spriedums), ar kriminālatbildību saistīto specifisko jautājumu risināšana;
- starptautiskā sadarbība (ieskaitot izdošanu, notiesāto personu nodošanu, savstarpēju tiesisko palīdzību; kriminālās tiesvedības tālāknodešanu, sadarbību tiesibaizsardzības jomā, kopīgu izmeklēšanu);
- noziedzīgi iegūtu līdzekļu atgūšana, kā arī tehniska palīdzība un informācijas apmaiņa.

Jāuzsver, ka pret darbība korupcijai ir pasākumu komplekss, kurā ietilpst arī korupcijas novēršana, t. i., tādas situācijas nostabilizēšanās, ka korupcija nenotiek, nerodas un neizraisa [12].

Korupcijas iegrožošanā nedrīkst pietiekami nenovērtēt šādus nozīmīgus mehānismus:

- varas sadali [25];
- monopolu ierobežošanu [7, 75];
- vārda brīvību [24, 2] u. tml.

Korupcijas novēršana visās trijās dimensijās – iekšējā novēršanā (paša vadības aparāta pūles), ārējā novēršanā (neatkarīgā tiesu sistēma un plašsaziņas līdzekļi [18, 105], vēlēšanu sistēma [26, 73] u. tml.), kā arī kolektīvā novēršanā (atklātība valsts un pašvaldību iestādēs [19, 18], t. sk. sabiedrības nodrošināšana ar informāciju) – veido spēcīgu, patstāvīgu korupcijas pret darbības virzienu un var sniegt būtisku ieguldījumu korupcijas līmeņa mazināšanā¹ [23].

¹ Sistēmiskās pret darbības korupcijai organizēšana paredz ne tikai korupcijā iesaistīto personu nepastarpinātu vajāšanu, bet arī korupcijas novēršanas un kontroles pasākumus, ar šo jomu saistīto normatīvo aktu pārskatīšanu, amatalgu palielināšanu amatpersonām, likuma prioritāšu noteikšanu un “amatpersonu tiro roku” idejas propagandu.

Ņemot vērā šeit minēto, redzams, ka jebkurā valstī pret korupciju vērsta darbība fokusējas galvenokārt uz koruptīvo pārkāpumu novēršanu [20] un uz koruptīvo pārkāpumu atklāšanu [4, 256].

Pieņēmums, ka valstīs, kurās pieaug sodīto amatpersonu skaits, korupcija samazinās, jo tā tiek efektīvi apkarota, ir loģisks, tomēr tikpat loģisks ir cits pieņēmums – valstīs, kurās ir efektīva korupcijas novēršanas sistēma, par korupciju sodīto amatpersonu skaits mazinās.

Neapšaubāmi, ka preventīvais darbs ir grūti pierādāms un dokumentējams [14, 98] (piemēram, preventīva rakstura lekcijas amatpersonām var novērst dažus koruptīvus noziedzīgus nodarījumus, bet šo iespējami novērsto noziegumu skaitu nevar nedz skaidri noteikt, nedz arī aprēķināt). Arī sabiedrības informēšanas un sociālās reklāmas ietekmi ir grūti izmērīt. Turpretī represīvajā segmentā valstij ir daudz vieglāk rast sava darba produktivitātes pierādījumus (piemēram, Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs, gatavojot ikgadējos ziņojumus par savu darbību, fokusē sabiedrības uzmanību galvenokārt uz sāktu kriminālprocesu un sodīto amatpersonu skaitu).

Cīņas pret korupciju rezultātus uzskatāmāk var parādīt ar korupcijas apkarošanas datiem – statistisko pārskatu, tiesu prakšu ziņām u. tml. Īpaši populāra šāda pieeja ir Latvijas kaimiņvalstīs – Baltkrievijā un Krievijā. Plašsaziņas līdzekļu sniegtā informācija liecina, ka Baltkrievijā 2015. gadā par koruptīvo noziedzīgo nodarījumu izdarīšanu tika sodītas 485 personas, kas ir par 63% vairāk nekā 2014. gadā² [8]. Savukārt Krievijā 2014. gada deviņos mēnešos tika notiesātas 9196 personas, bet 2015. gada šajā pašā laika posmā – 10 064³ [3].

Analizējot šo informāciju par notiesāto amatpersonu skaita dinamiku, nevar neapstrīdami secināt, vai šajās valstīs korupcijas apkarošana ir kļuvusi efektīvāka nekā agrāk vai tendence ir pilnīgi pretēja – koruptīvo noziedzīgu nodarījumu skaits ir palielinājies, saglabājoties diezgan stabilam par korupciju sodīto procentam. Atbilde uz šo jautājumu būtu iespējama tikai tad, ja statistikas datus par sodīto amatpersonu skaitu papildinātu ar patiesu informāciju par izdarīto koruptīvo noziedzīgo nodarījumu skaitu šajos periodos.

Otrkārt, jāatzīmē, ka, iegūstot informāciju par izdarīto koruptīvo noziedzīgo nodarījumu skaitu valstī (informāciju par korupcijas līmeni valstī), ārkārtīgi svarīga

² Baltkrievijā apkopoti tieslietu sistēmas darbības 2015. gadā rezultāti. Par izdarītajiem kriminālnoziedzīgiem notiesāti vairāk nekā 43 tūkst. cilvēku. 2015. gadā par korupciju tika sodīti 485 cilvēki. To ir par 63% vairāk nekā 2014. gadā. Lielākajai daļai par korupciju notiesāto piesprieda brīvības atņemšanu uz dažādu laiku. Šajā jomā visizplatītākais noziegums ir zādzība, ļaunprātīgi izmantojot dienesta stāvokli (204 notiesātie), tai seko kukuļņemšana (112), kukuļdošana (75), varas ļaunprātīga izmantošana (75) un pilnvaru pārsniegšana (27).

³ Jurijs Čaika paziņoja, ka 2015. gadā tiesībsargājošās institūcijas cīņai pret korupciju sākušas īstenot kvalitatīvi jaunas pieejas, kas devušas pozitīvus rezultātus. 2015. gada 11 mēnešos atklāts 31 tūkst. korupcijas noziegumu, turklāt palielinās sabiedriski īpaši bīstamo [noziedzīgu] apjoms, kas būtībā veido korupcijas noziegumu kodolu, t. sk. – kukuļdošana. Fiksēts ievērojams organizēto, liela apjoma korupcijas noziegumu pieaugums. Vienlaikus palielinājies arī tiesai nosūtīto krimināllietu par šā veida noziegumiem skaits, kā arī personu skaits, kas notiesātas par korupciju. 2015. gada deviņos mēnešos tiesas pasludinājušas 8582 notiesājošus spriedumus 9196 personām.

ir izpētes metodoloģija. Informācijas ieguvē nedrīkst aprobežoties tikai un vienīgi ar tiesu statistikas datu analīzi, jo tiesu statistika liecina vienīgi par atklātajiem noziedzīgiem nodarījumiem, turklāt tikai par tiem, kuri ir pierādīti un jau stājies spēkā notiesājošs spriedums. Korupcijas līmeņa noteikšana, pamatojoties tikai un vienīgi uz tiesu statistiku, būtu aplama jau tādēļ vien, ka korupcija ir latentā parādība.

Arī pret korupciju vērsto darbību efektivitātes mērījumos statistikas kvantitatīvajiem datiem ir tikai sekundāra nozīme.

Gan korupcijas apkarošanā, gan arī novēršanā statistikas dati ļauj izmērīt tikai sistēmas produktivitāti, nevis efektivitāti, jo efektivitātes noteikšanā, atšķirībā no produktivitātes, jāņem vērā ne tikai kvantitatīvos, bet arī kvalitatīvos rādītājus. Efektivitāte galvenokārt tiek raksturota ar jēdzieniem “resursi” un “rezultāti”. Nosakot rezultātus, kas jāsasniedz cīņā pret korupciju, tie jāizteic nevis ar sodīto amatpersonu skaitu, bet gan ar korupcijas līmeņa samazināšanu valstī un atbildības par iesaistīšanos korupcijā nenovēršamību. Var secināt, ka rādītājs “notiesāto amatpersonu skaits”, ko parasti lieto tiesu statistikā, neatspoguļo ne korupcijas līmeni valstī, ne arī pret korupciju vērstās politikas efektivitāti [11, 4].

Lai iegūtu pilnīgāku ainu, papildu tiesu statistikai var izmantot starptautiskos indeksus un pārskatus, to skaitā – korupcijas uztveres indeksu (angļu val. *Corruption Perceptions Index, CPI*), Globālo korupcijas barometru (*Global Corruption Barometer*), kukuļdevēju indeksu (*Bribe Payers Index, BPI*), Globālo korupcijas pārskatu (*Global Corruption Report*), Valsts godaprāta sistēmas novērtējumu (*National Integrity System Assessments*) un Globālo godaprāta ziņojumu (*Global Integrity Report*), tomēr nekritiska paļaušanās uz tajos minētajiem datiem arī nav vēlama. Plaši pazīstamais korupcijas uztveres indekss (CPI), piemēram, tiek kritizēts kopš tā izveides brīža [5; 22, 91], norādot uz šādām nepilnībām:

- izmantotās metodikas subjektivitāte (ekspertus un uzņēmējus lūdz novērtēt viņu valsts pārvaldes aparāta korpumpētību);
- aptaujāto respondentu lojalitātes problēma;
- indeksa noteikšanā nav atrisināta problēma ar termina “korupcija” robežu noteikšanu;
- pastāv bažas par pašas Starptautiskās pretkorupcijas organizācijas (*Transparency International*)⁴ iespējamo korpumpētību un politisko ietekmējamību (tiek paustas aizdomas, ka CPI grafiks atspoguļo nevis reālo iekšējo situāciju valstī, bet gan ārējo novērotāju attieksmi pret valsts valdību).

Tomēr, manuprāt, daudz būtiskāka CPI problēma ir tā, ka – līdzīgi kā mediji –, pārspīlējot korupcijas skandālus, tā var negatīvi ietekmēt sabiedrības uzticēšanos [1, 83].

⁴ *Transparency International* ir 1993. gadā dibināta starptautiska nevalstiska organizācija, kas cīnās pret korupciju un pievērš sabiedrības uzmanību šai problēmai. Tā regulāri, reizi gadā, aprēķina valsts korupcijas uztveres indeksu.

Šis indekss tiek atspoguļots plašsaziņas līdzekļos, tāpēc tas var ietekmēt sabiedrības viedokli un ar laiku kļūt par sabiedrības pašas piepildāmo pareģojumu (angļu val. *self-fulfilling prophecy*) [27, 841]. Turklāt starp korupcijas uztveri un reāliem koruptīviem notikumiem var būt liela atšķirība, ko pastarpināti pierāda arī Latvijas piemērs: atbilstīgi korupcijas uztveres indeksa datiem Latvijas iedzīvotāju uztverē viszemākais korupcijas līmenis bija 2006.–2008. gadā, kad bija pieaudzis viņu pašu labklājības līmenis. Taču neatbildēts paliek jautājums, vai tiešām korupcijas līmenis 2006.–2008. gadā Latvijā bija mazāks nekā 2005. un 2009. gadā [10, 120]?

Korupcijas līmeņa noteikšanā jāizmanto vairāki un dažādi instrumenti, – arī socioloģiskās aptaujas. Latvijā pēdējo piecu gadu laikā ir bijis diezgan daudz pētījumu par korupciju, piemēram, 2011. gadā – “Uzņēmēju attieksme pret korupcijas jautājumiem”, Latvijas uzņēmēju aptauja (SKDS aptauja 2011. gada novembrī); 2012. gadā – “Attieksme pret korupciju Latvijā”, Latvijas iedzīvotāju aptauja (tirgus un socioloģisko pētījumu aģentūras “Latvijas Fakti” aptauja 2012. gada novembrī); 2013. gadā – “Eiroparometra ziņojums par iedzīvotāju saskarsmi ar korupciju ES dalībvalstīs”, “Eiroparometra ziņojums par korupciju uzņēmējdarbībā ES dalībvalstīs”; 2014. gadā – “Cik demokrātiska ir Latvija? Demokrātijas audits, 2005–2014” (Latvijas Universitātes Sociālo un politisko pētījumu institūta publikācija, zin. red. Juris Rozenvalds), “Attieksme pret korupciju Latvijā”, Latvijas iedzīvotāju aptauja (sabiedriskās domas aptauja “Attieksme pret korupciju Latvijā” 2014. gada aprīlī); Eiropas pretkorupcijas ziņojums (Eiropas Komisija, 2014); 2015. gadā – “Korupcijas novēršana valsts sektorā”⁵ [9].

Korupcijas līmeņa noteikšanā mērķa socioloģiskie pētījumi ir daudz lietderīgāki nekā tiesu statistikas dati vai starptautiskie indeksi, jo socioloģiskie pētījumi:

- ļauj izziņāt korupciju konkrētā jomā – prokuratūrā, policijā, medicīnas iestādēs u. tml.;
- socioloģisko pētījumu dati tiek iegūti īsā laika posmā, kas nodrošina datu aktualitāti;
- plašais respondentu skaits, t. sk. intervijas ielās, ļauj ar lielāku ticamības pakāpi identificēt korupcijas izplatību.

Tomēr arī socioloģiskajiem pētījumiem ir trūkumi, piemēram:

- respondentu atbilžu patiesums (atsevišķas personas var atbildēt uz jautājumiem negodīgi, daži var apzināti sagrozīt savas atbildes);
- nepieciešamība ieguldīt lielus cilvēkresursus pētījuma veikšanai;
- salīdzināmības problēma starp lokālā izpētē iegūtajiem datiem un starptautiskajiem pētījumiem.

Turklāt pētījumos iegūto datu ticamība jāvērtē, atceroties, ka:

- sabiedrība ir heterogēns veidojums, tāpēc dažādas sabiedrības grupas (piemēram, sociālās) atšķirīgi uztver korupciju⁶ [15, 363];

⁵ *Prevention of Corruption in the Public Sector in Eastern Europe and Central Asia.*

⁶ Pēc I. Meni (*Y. Meny*) domām, tas, vai sabiedrība kādu darbību uzskata par koruptīvu, ir atkarīgs no sabiedrības tolerances līmeņa (no skaitliskiem un simboliskiem efektiem), kā arī no kontroles līmeņa.

- pirms analizēt iegūtos rezultātus, būtu jānosaka, vai sabiedrība uztver korupciju kā sociālu problēmu un cik liela tolerance pret korupciju ir socioloģiskajā pētījumā iesaistītajiem respondentiem;
- sabiedrība atzīst korupcijas sekas par sociālu problēmu tikai tad, kad korupcija sasniedz kritisko robežu⁷ [17, 85];
- korupcija tiks socioloģiski atpazīta un atzīta par sociālu problēmu tikai tad, kad to vispirms atzīs sabiedrība⁸ [2, 299].

Gan tiesu statistikai, gan starptautiskajiem indeksiem, gan arī socioloģiskajiem pētījumiem ir vairāki trūkumi, tādēļ ticama korupcijas līmeņa noteikšanai būtu lietderīgi visu šo avotu izmantošana vienlaikus.

Treškārt, svarīgi, lai valstu valdību pastiprināta uzmanība korupcijas rādītājiem statistiskajās atskaitēs nefokusētos uz sodīšanas par maznozīmīgiem korupcijas gadījumiem (t. s. apakšējo korupciju) kvantitatīvajiem rādītājiem, atstājot bez ievērības daudz svarīgāku, t. i., augstākā līmeņa un vērienīgāku korupciju. Augstākā (elitārā) korupcija, atšķirībā no apakšējās korupcijas, parasti ir politiskā, nevis birokrātiskā korupcija un var ietekmēt ievērojami plašāku subjektu loku, turklāt tās sekas var izpausties ne tikai īstermiņā, bet arī ilgtermiņā, šādi veicinot elitārās korupcijas sevišķu bīstamību.

Austrumeiropas valstīs, kur visā reģionā prokurori un tiesneši reti uzdrīkstas izmeklēt vadošu amatpersonu darbības [6, 23], īpaši būtiski ir pamanīt un turēt uzmanības lokā elitārās korupcijas riskus. Valstīs, kurās korupcija ir plaši izplatīta, panākt notiesāto personu skaita pieaugumu ir daudz vieglāk nekā valstīs, kurās korupcijas līmenis ir zems. Tomēr, kā tika norādīts iepriekš, pret korupciju vērsto politiku jebkurā valstī vajadzētu virzīt tā, lai nepārprotama un neapstrīdama kļūtu atbildības nenovēršamība visos korupcijas slāņos, it īpaši augstākajā, ko ir daudz grūtāk sodīt nekā sīkus kukuļņēmējus. Ārkārtīgi svarīgi ir izskaust praksi, ka augstāks korupcijā iesaistītā amats nodrošina viņam lielāku nesodāmības iespēju [13, 23].

Secinājumi

1. Raksta mērķis bija analizēt, vai par koruptīvajiem noziedzīgiem nodarījumiem notiesāto amatpersonu skaits liecina par efektīvu cīņu pret korupciju. Pētījuma rezultāti liecina, ka nepastāv zinātniski pierādīta korelācija starp rādītāju “par korupciju notiesāto amatpersonu skaits” un valstī realizēto pret korupciju vērsto darbību efektivitāti.

⁷ Pirms traktēt korupciju kā sociālo problēmu, nepieciešams ir sertificēt un klasificēt atsevišķas prasības, piemēram, prasību formulēt korupcijas problēmu, prasību sabiedrībai atzīt šo problēmu kā būtisku, prasību sagaidīt valsts politiskās elites reakciju.

⁸ Šis secinājums izriet no pieņēmuma, ka korupcijas problēma ir saistīta ar realitātes uztveri un interpretāciju. Šādu pieeju apstiprina arī H. Blumers (*H. Blumer.*), kurš norāda, ka sociālās problēmas ir kolektīvas apziņas produkts, nevis objektīvu sociālo apstākļu kopums.

2. Pētot korupcijas novēršanas un apkarošanas jomu, kvantitatīvajiem rādītājiem jāveltī īpaša uzmanība. Rādītājs “par korupciju notiesāto amatpersonu skaits” neliecina par korupcijas līmeni valstī, kā arī par politikas, kas vērsta pret korupciju, efektivitāti.
3. Sodīto personu skaita samazinājums liecina par cīņas pret korupciju samazināšanos tikai tajā gadījumā, ja korupcijas reālais līmenis valstī paliek nemainīgs vai pieaug. Taču gadījumā, ja efektīvas korupcijas novēršanas rezultātā valstī korupcijas līmenis samazinās, tad sodīto personu skaita samazinājumu var vērtēt kā likumsakarīgu.
4. Tiesu statistikas datu dinamikas analīze ir obligāti jāpapildina ar korupcijas līmeņa dinamikas analīzi, ņemot vērā gan starptautiskos indeksus, gan arī socioloģisko aptauju rezultātus. Korupcijas pretdarbības duālais raksturs neļauj precīzi nošķirt un izmērīt procentos apkarošanas devumu un korupcijas novēršanas devumu. Šo problēmu var novērst, izmantojot socioloģiskās aptaujas, kurās uzzinātais sabiedrības viedoklis ir attiecināms uz kopējo vērtējumu par darbībām, kas vērstas pret korupciju.
5. Pret korupciju vērstās politikas efektivitātes galvenais rādītājs ir nevis sodīto amatpersonu skaita pieaugums, bet gan korupcijas līmeņa mazināšanās valstī un atbildības nenovēršamības principa stingra ievērošana. Katrai valstij jāpanāk, lai pie atbildības tiktu saukts nevis lielākais korupcijā iesaistīto personu skaits, bet gan procentuāli lielākais korupcijā iesaistītais personu daudzums, turklāt vairāk fokusējoties uz augstāka ranga korupcijas gadījumiem, nevis sadzīves korupcijas gadījumiem. Minēto procentuālo lielumu var ietekmēt, gan veicinot korupcijas apkarošanu (sodot lielāko personu skaitu), gan arī mazinot to personu skaitu, kuras izdara koruptīvus noziedzīgus nodarījumus (t. i., veicinot korupcijas novēršanu).

Dynamics of Condemned Officials in Context of Fight against Corruption

Abstract

The article is devoted to the research of a significant problem – correlation between indicators of the number of condemned officials and efficiency of fight against corruption. In the article it is investigated whether increase/reduction of the number of condemned officials demonstrates a more effective fight against corruption. The results of the research demonstrate that there is no scientifically proven correlation between the indicator of the number of condemned officials and the efficiency of fight against corruption in the state.

Keywords: fight against corruption, dynamics of condemned officials.

Literatūra

1. Behn, R. D. *Rethinking Democratic Accountability*. Washington, D. C.: Brookings Institution, 2001.
2. Blumer, H. Social Problems as Collective Behavior. *Social Problems*. 1971, 18 (winter).
3. Chaika, Iu. O. O rezultatak borbi s korupciei i ee dinamika. (Чайка, Ю. О результатах борьбы с коррупцией и ее динамике. 12.01.2016.) Iegūts no: <http://prisonlife.ru> [sk. 28.03.2016.].
4. *Criminal Investigation: An Introduction to Principles and Practice*. Peter Stelfox, 2009.
5. Galtung, F. *Measuring the Immeasurable: Boundaries and Functions of (Macro)*. 2006.
6. Kārklīņa, R. *Korupcija postkomunisma valstīs*. Rīga: Valters un Rapa, 2005.
7. Klitgaard, R. *Controlling corruption*. Berkeley: University of California Press, 1988.
8. Korupcija: za god kolichestvo osuzhdennikh uvelichilos na 63%. (Коррупция: за год количество осужденных увеличилось на 63%). Iegūts no: <http://mahiliow.regiony.by/#!news/9328> [sk. 28.03.2016.].
9. *Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs*. Pētījumi. Iegūts no: <http://www.knab.gov.lv/lv/education/research/index.php> [sk. 28.03.2016.].
10. Kriviņš, A. *Korupcijas stāvoklis mūsdienā Latvijā publisko iepirkumu jomā*. Starptautiskais zinātnisko darbu krājums. 8. sēj., II daļa. Rīga: Baltijas Psiholoģijas un menedžmenta augstskola, 2012.
11. Langseth, P., et al. *Empowering the Victims of Corruption through Social Control Mechanisms (paper presented at IACC meeting)*. Prague, 2001, Oct. 9, 3–4.
12. *Latviešu valodas vārdnīca*. Rīga: Avots, 2006.
13. Maidanik, K. Corruption, Criminalization, Kleptocracy: “Transition Phase”? Dead-End Branch? Foundational Structures? *Russian Politics and Law* 36, 1998, 1.
14. Matisāns, J. *Valsts policijas darba efektivitātes vērtēšanas struktūra*. Valsts policijas darba efektivitātes vērtēšanas kritēriji: Valsts policijas pasūtītā pētnieciskā projekta pirmā posma materiāli. Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 2008.
15. Meny, Y. Corruption “fin de si et cle”: Changement, crise et transformation des valeurs. *Revue Internationale Des Sciences Sociales*. 1996, 149 (September).
16. Nomokonov, V. On Strategies for combating corruption in Russia. *Demokratizacija*, 2000; 8 (1).
17. Novikova, O. S. Osobennosti pozicionirovaniia politicheskoi eliti v usloviiakh formirovaniia antikorupcionnoi politiki v Rosiiskoi Federacii. *Filosofia Prava*. 2007, 4. (Новикова, О. С. Особенности позиционирования политической элиты в условиях формирования антикоррупционной политики в Российской Федерации. *Философия права*. 2007, 4.)
18. Patejeva, G. Kh. Rol SMI v formirovanii obshchestvennogo mneniia po probleme korupcii pri naznachenii nakazaniia. *Pravo. Zakonodatelstvo. Lichnost*. 2009, 3 (7). (Патеева, Г. Х. Роль СМИ в формировании общественного мнения по проблеме коррупции при назначении наказания. *Право. Законодательство. Личность*. 2009; 3 (7).)
19. Poljakova, T. A. Informacionnaia otkritost kak odin iz faktorov v borbe s korupciei pri postroenii informacionnogo obshestva. *Iuridicheskii Mir*. 2008, 1 (133). (Полякова, Т. А. Информационная открытость как один из факторов в борьбе с коррупцией при построении информационного общества. *Юридический мир*. 2008, 1 (133).)
20. *Prevention First: National Operating Strategy 2011–2015*. Date Published: March 2012. (Prevention First is the operating strategy for New Zealand police). Iegūts no: <http://www.police.govt.nz/about-us/publication/prevention-first-national-operating-strategy-2011-2015> [sk. 28.03.2016.].

21. *Providus: Cīņa ar amatpersonu korupciju apstājusies*. 09.12.2015. Iegūts no: <http://providus.lv/article/valta-dati-tresdienai> [sk. 28.03.2016.].
22. Sik, E., *The Bad, the worse and the worst: Guesstimating the level of corruption. Political corruption in transition: A Skeptic's Handbook*, Stephen Kotkin and Andras Sajo, Eds. Budapest, 2002. OECD. "The Uses and Abuses of Governance Indicators". Iegūts no: http://www.oecd.org/document/25/0,2340,en_2649_33935_37081881_1_1_1_1,00.html [sk. 28.03.2016.].
23. Sirotin, A. *Opit borbi s korupciei v Singapore*. (Сиротин, А. Опыт борьбы с коррупцией в Сингапуре.) Iegūts no: http://www.sudanet.ru/borba_s_corrupciei_v_singapore [sk. 28.03.2016.].
24. Stapenhurst, R. *The Media's Role in Curbing Corruption*. Washington, D. C.: World Bank Institute, 2000.
25. The Federalist No. 37. Concerning the difficulties of the Convention in devising a proper form of government. *Daily Advertiser*. January 11, 1788 [James Madison]. Iegūts no: <http://www.constitution.org/fed/federa37.htm> [sk. 28.03.2016.].
26. Veshniakov, A. A. *Svobodnie i demokraticheskie vibori kak pregrada politicheskoi korupcii. Organizovannaia prestupnost, terorizm i korrupciia. Kriminologicheskii Ezhekvartal'nyi Almanakh*. 2003, 1. (Вешняков, А. А. Свободные и демократические выборы как преграда политической коррупции. Организованная преступность, терроризм и коррупция. Криминалогический ежеквартальный альманах. 2003, 1.)
27. Warren, D. E., Laufer, W. S. Are corruption indices a Self-fulfilling prophecy? A Social labeling perspective of corruption. *Journal of Business Ethics*. 2009, 88.